

22. ПЕДАГОШКИ ФОРУМ СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ
Тематски зборник

22ND PEDAGOGICAL FORUM OF PERFORMING ARTS
Thematic Proceedings

Универзитет уметности у Београду
Факултет музичке уметности
University of Arts Belgrade
Faculty of Music

ЗБОРНИК РАДОВА
ДВАДЕСЕТ ДРУГОГ ПЕДАГОШКОГ ФОРУМА СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ
одржаног од 26. до 29 септембра 2019. у Београду

PROCEEDINGS OF THE 22ND PEDAGOGICAL FORUM OF PERFORMING
ARTS

Belgrade, September 26–29 2019

Уредник / Editor

др Милена Петровић
dr Milena Petrović

Издавач / Publisher

Факултет музичке уметности у Београду
Faculty of Music, Belgrade

Главни и одговорни уредник / Editor-in-Chief

др Гордана Каран
dr Gordana Karan

За издавача / For Publisher

мр Љиљана Несторовска, декан
mr Ljiljana Nestorovska, Dean

Извршни уредник / Executive Editor

мсп Марија Томић / ma Marija Tomić

Рецензенти

др Бланка Богуновић
др Славица Стефановић
др Нада О'Брајан
др Сабина Видулин
др Сања Киш Жувела
др Бранка Ротар Панце
др Ранка Радуловић
др Слободан Кодела
др Сенад Казич
др Милена Петровић

Reviewers

dr Blanka Bogunović
dr Slavica Stefanović
dr Nada O'Brien
dr Sabina Vidulin
dr Sanja Kiš Žuvela
dr Branka Rotar Pance
dr Ranka Radulović
dr Slobodan Kodela
dr Senad Kazić
dr Milena Petrović

ISBN 978-86-81340-26-4

22. Педагошки форум сценских уметности
22nd Pedagogical Forum of Performing Arts

ЗАЈЕДНИЧКО МУЗИЦИРАЊЕ У ОБРАЗОВАЊУ

Тематски зборник

PERFORMING TOGETHER IN EDUCATION

Thematic Proceedings

Уредник

др Милена Петровић

Editor

dr Milena Petrović

Факултет музичке уметности

Београд, 2020.

Faculty of Music
Belgrade, 2020

Вера Миланковић

Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду, Србија
vera.milankovic@gmail.com

ИМПРОВИЗАЦИЈА – СКРИВЕНА ПЕДАГОГИЈА

Сажетак

Процес музичког описмењавања кроз мјузикл „С’ ове стране музике”, прерушен у забавну игру, представља проверен начин да се деца одвоје од електронских „играчака”. Овој трећој фази претходиле су две које се односе на различита сценска извођења мјузикла и музичко плесне игре у којој се покретом тумаче функционалне позиције лествичних тонова. Овог пута игра је конкретнија и заснована на потпуном познавању песама како би се импровизацијом стихова дошло до апсолутне позиције читавих група лествичних тонова, као и музичких параметара као што су: темпо, динамика, артикулација и сл. Импровизација има своја правила игре, поделу улога, инетрактивност учесника и развија снажан осећај за тимски рад. Деца ће кроз игру несвесно упијати и сазнавати апстрактне основе на којима почивају сви атрибути који музику чине чаробном.

Кључне речи: импровизација, солмизациони стихови, покрет, слика, реч

Увод

Зашто скривена педагогија? Данашња времена се мењају вратоломном брзином и још више добијају на убрзању. Данашњи ученици и студенти имају све мање стрпљења и ако одговоре са интернета не добију сад и одмах, настају шок, бес или одустајање. Свеједно да ли се ради о преводу неког термина, звучању музичке нумере или податку из било које области. Ако се сложимо да је основно правило васпитања вековима било одлагање испуњења замишљене жеље, онда смо данас сведоци изврнуте слике. Моментално испуњење жеље некада је уступало место чежњи која је имала двоструку улогу: помагала да се истраје у чекању и/или проверавала стварну вредност жеље.¹

Добар педагог, посвећен свом позиву, одувек се трудио да мења и развија свој начин рада прилагођавајући се времену у коме живи, постигнућима педагошке струке и самим ученицима, односно студентима, њиховим потребама и способностима да разумеју оно што им се предаје. Наставника данас

¹ У току 2019/2020 академске године, студенти друге године ОАС Музичке педагогије на Факултету музичке уметности у Београду добили су задатак да одговоре на питање шта је чежња. Њихови одговори су показали да не познају осећање чежње и да је најчешће поистовећују са жељом.

угрожава нелојална конкуренција електронских уређаја, те је приморан да све своје снаге усмери ка томе да предавања учини занимљивим, чак и занимљивијим од рачунара, телефона итд. Оно што наставник има, а електронски уређају немају, јесте посвећеност, пажња и топлина. Потребна је и велика упорност да у ученицима/студентима пробуди радозналост истраживача, као и стрпљење да се они отргну из учмалости пасивних слушалаца, поспаних од наметнуте праксе која ноћ претвара у дан.

Посвећен педагог ће учинити све да ученици/студенти постану активни учесници у сопственом образовању, одмакнути од виртуелног света. Помоћи ће им да постану свесни света око себе. Само свесни околине, уочиће да је виртуелни свет у свом шаренилу уистину једноличан. Он је, с једне стране, пун велике разноликости, података, без нужног поретка њиховог значаја, а са друге стране, крајње непоуздан. Виртуелни свет је плод интернет креатора и њихове маште. Да би се ученици/студенти запитали да ли се као интернет корисници, хтели не хтели, препуштају укусу неког тамо невидљивог аутора, треба да буду пробуђени. Тек ће онда схватити да се ради о туђој машти која је ту виртуелну стварност насликала. Иако допадљива и заводљива, одолева чак и закону гравитације, вештачки продужене треће димензије, али је, на крају, она ипак ограничена. На страну што прекидом струје – престаје да постоји.

Виртуелни свет, у потрази за „савршенством” кога у природи нема, и звуке и боје своди на формате који, осим што дигитализацијом могу више података да сабију на мање простора, „чисте” и унутрашњу структуру од несавршенства – „грешака”. Без обзира на стална усавршавања, добијена „чиста” слика, односно звук, отуђен је од природе, јер барата ограниченом палетом фреквенција боја, односно звука. Тако добијена слика, односно звук, интернет кориснику скраћује опсег рецептора, који би се гледањем у несавршеност природе, односно слушањем у природној акустици, стално даље развијао. Кориснику интернета намеће се виртуелна природа као савршена, док је аналогна природа пуна „грешака”. Права опасност вреба из повратног дејства дигиталног савршенства: приморавањем уметности да тежи том и таквом „савршенству” на уштрб доживљаја.²

Рачунар сваком површном кориснику пружа привид да може све и боље, брже и савршеније да ствара, чак и од професионалног уметника који

² Имала сам прилике да средином седамдесетих година 20. века, када је увелико царовао HiFi систем и такозвани „стуб” који је у себи обједињавао појачало, радио, грамофон и магнетофон, слушам старе снимке првих His master’s voice грамофонских плоча. То су биле плоче од 78 обртаја на којима су се аналогно, тј. директно „резали” снимци. Те плоче су се слушале на грамофону који је имао велику „трубу” и резач који би пре сваког слушања резао „иглу”. Слушала сам моно снимак чувене оперске певачице Зинке Миланов Кунц, који је био несравњено узбудљивији од њених снимака који су сада на понуди преко youtube канала.

уметношћу уме да се бави и аналогно. Као потврда томе, ничу нови школски програми, по којима ће средњошколци постајати редитељи, сценографи и сл. Као крајњи резултат, од силне потраге за „савршенством” неговаће се осредњост и дилетантизам. Срећом, музичка уметност је поштеђена тога бар у оним земљама у којима је организовано музичко образовање упоредо са општеобразовним све до универзитетског нивоа.

Међутим, најновије затварање у свој мали/велики виртуелни (читај: лажни) свет, као последица заразе Ковид19, велика је опомена да дигитални свет полако потискује аналогни. Замро је, надамо се привремено, музички и позоришни живот „живо”, школе, факултети, набавка, посао, све се то окреће on line услугама. Још само лекари, ватрогасци, полиција, пошта и транспорт живе у реалном спољњем свету.

Двојство дигиталног и аналогног поимања света дуго траје. Свој најдужи стаж има у музици и то од времена када је уведен музички запис, најпре запис ритма. Од како је такт постао јединица музичког записа, теку паралелни светови метричког (записа по дигиталном принципу) и мотивског (звучања по аналогном принципу) садржаја музике. Мелодика се убрзо придружила процесом темперације. Неки ово двојство препознају и као разлику између рационалног и интуитивног, где рационално мишљење овладава над интуитивним.

Све ово је још пре пола века препознао следбеник Карла Густава Јунга, Ерих Нојман (Erich Neumann)³, скренувши пажњу на фаталне исходе рационалне педагогије. Она детету, које собом носи целокупно искуство предака, поништава једно по једно искуство, да би на крају створило бескорисног „Адама”.

Шта педагог може данас да ради како би предупредио опасност од виртуелног савршенства које следствено шири осредњост? Педагог треба да буде: посматрач, подршка и подстицај свом ученику/студенту.

1. Посматрач

У игри реоткривања искуства ученика/студента, током учења „новог”, наставник треба да се постави у улогу оног редитеља који користи искуство глумца и његову појаву, како би свака сцена била што природнија и непосреднија, а самим тим убедљивија за гледаоца.

2. Подршка

Процес преношења урођеног искуства сваког ученика/студента из несвесног у свесно, подразумева стално методолошко преиспитивање и прилагођавање усмерено како ка појединцу, тако и ка групи коју поучава. У том смислу, искусан наставник стално прати напредак ученика/студената и проверава

³ Erich Neumann, *The Origins and History of Consciousness*, Bollingen Series XLII, Princeton University Press, 1969.

дубину разумевања кроз способност „препознавања” у себи онога што му се предаје. За сваки став, податак или задатак треба пронаћи одговарајућу асоцијацију који ће ученика/студента повезати са личним искуством.

3. Подстицај

Што је дете даровитије и осетљивије, оно теже подноси или, тачније, одбацује рационалан начин учења, посебно када се ради о музици која укључује јаке емоције. Дугим речима, за све у животу је потребан подстицај. Што је ученик млађи, подстицај треба да буде јачи, видљивији, очигледнији и приснији. Да би деца природно ушла у музику, потребан је јак подстицај, који она налазе у допадању, пријемчивости и лепоти песме која подстиче жељу да се она слуша, научи и пева. Поред тога, сугестиван наставник итекако деци може да оследи сваку песму која комуницира и емоционално и естетски и етички.⁴ Помињем песму, јер је она деци кроз векове представљала први сусрет са музиком.

Учинак мјузикла „С ове стране музике”

У жељи да децу уведем у музику музиком, природно, по слуху, настао је мјузикл „С’ ове стране музике” који омогућава деци да музику виде – осете – чују.

1. Видети музику:

Музика је видљива кроз сценски израз, сликовиту причу или бајку. Музика се не види у линијском систему, јер је музички запис метрички: дводимензионалан, крут, исувише немусикалан и апстрактан да би деца, без задршке и наметања, могла да га прихвате и усвоје. Даровиту децу музички запис готово да вређа.

2. Осетити музику:

Музика се осећа кроз додир, покрет, глуму, личним учешћем у заједничком откривању и тумачењу њеног садржаја. Певањем, уз изражајно лице и поглед, оживљавају се поруке и атрибуту музичког доживљаја. Хођањем се прати брзина одвијања музичког садржаја, покретом тела, посебно руку, значење музике, а додиром потрага за звуком на музичком инструменту. Песма се прима као целовит музички доживљај који траје у времену, а време његовог протицања може да се осети кроз простор и покретом тела који

⁴ О ова три вида комуникације прочитати опширније у чланку: Вера Миланковић, Поимање музике, *Музички идентитетски, Тематски зборник 20. Педагошког форума сценских уметности*, Милена Петровић (Ур.), Београд, Факултет музичке уметности, 2018, 12.

прати њену форму. Форма или музички облик јесте тачка додира метричког и мотивског у музици.⁵

3. Чути музику:

Све претходно помаже да се атрибути музичког садржаја препознају и самим слушањем. Слушање музике није на трећем месту без разлога: има оно и симболичан разлог, јер је оно у другом, односно трећем плану у односу на вид и додир, иако је по свим природним законитостима слух наше прво чуло. Оно још пре рођења пружа оријентацију у простору и времену. Деца се, међутим, све више ослањају на вид, одгајена су на препознавању облика и боја гледањем, док додир и слух остају на маргини пажње.

Мјузикл „С’ ове стране музике” пружа вишеструко учење музике по слуху и њених правила кроз неколико корака.

Први корак: разумевање конкретног

За први корак је најпозванија музичко-сценска форма – мјузикл. То је идеалан медиј за педагогију уопште, а музичку посебно. У случају мјузикла „С’ ове стране музике”, први корак започиње избором песама које могу да испричају причу, а да одговарају децем опсегу гласа и психофизичком развоју групе. Ако су у питању изразито даровита деца у истој групи препоручују се све песме.

Процес рада укључује понирање у поетски садржај кроз објашњење свих појмова и ликова који се у песмама помињу, и њихових међусобних односа. Затим деца и наставник заједно склапају сценарио који повезује изабране песме, те редослед песама зависи од сценарија. Следи припрема за извођење, која укључује учење песама у датом контексту, заједничка израда костима, реквизита, сценографије и режија.

До сада су мјузикл „С’ ове стране музике” извели: 1. студенти Музичке педагогије са Факултета музичке уметности у Београду (16. Педагошки форум сценских уметности Београд, Позориште „Добрица Милутиновић” у Сремској Митровици, ОШ „Светозар Марковић” у Београду, у дворишту Куће краља Петра у Београду); 2. дечји хор „Вивак” из Сремске Митровице (Позориште „Добрица Милутиновић” у Сремској Митровици); 3. ученици МШ „др Војислав Вучовић” у Београду (сала Београдске филхармоније).

„С’ ове стране музике” је мјузикл представа отвореног типа у којој су задате једино песме. Ауторски сценарио постоји и он укључује све песме и на располагању је наставницима који су слободни да са својим ученицима склапају нове сценарије и поделе улога у зависности од избора песама. Је-

⁵ О метричком и мотивском, као и схеми „личне карте” композиције, прочитати опширније у чланку Поимање музике ..., нав. дело, 17.

дини захтев аутора је да о томе буде обавештен, те да нове сценарије и добије.

Други корак: разумевање апстрактног – плесна интерпретација

И у другом кораку се избор песама прави према дечијем опсегу гласа као и психофизичким могућностима групе. Тумачење унутрашњег музичког садржаја, тј. функционалних односа тонова, одвија се: кроз покрет, правац кретања, мимику и пантомиму. Ради се о тоновима лествице, групама тонова које повезује одговарајући ритам проистекао из вешто осмишљеног поетског текста који је сам по себи алтернативна партитура, јер је саздан из речи склопљених од солмизационих слогова: ЛА-СО-МИ-ДО(баци)-ДО РЕ(ке); МИ-ЛА-ЛА(тице)-ЛА(ти); СО-ФА-МИ-МИ(р)-ДО(но)-СИ, и сл.

До сада је мјузикл „С’ ове стране музике” у облику плесне игре извео дечји хор Дечјег културног центра Београд (сала „Донка Шпичек” ДКЦБ, велика сала Коларчеве задужбине, дечије позориште Крагујевац, сала Скупштине града Београда БЕЛЕФ).

Прва два корака могу да се споје у један у зависности од спремности групе деце и наставника. Током проба и извођења мјузикла, односно плесне игре, песме су научене по слуху. Пре увођења трећег корака требало би проверити поузданост памћења. Да би се утврдио квалитет памћења, постављају се питања за сваку песму. Ево неколико примера:

Ко жели Добар дан? МИ

Која је птица мудра? СОва

Кога дозивамо ми? ДОмаћина

Ко добро види? СИв СОколе

Ко доноси мир? СО ФА

Шта допире у до? РЕка

Шта ми све добро дође? СИ ЛА, ЛА СО, СО ФА, ФА ЛА

Важан принцип: Све потоње игре импровизације најпре укључују опажање, а потом извођење.

Трећи корак: игре импровизације

1. Спајање почетка једне са почетком друге песме (Добар дан желимо ми + С’ ове стране реке у до)

Спора корачница

Умерено брзо

Слика 1. Спајање почетка песме „Добар дан желимо ми” са почетком песме „С’ ове стране реке у до”

2. Спајање краја једне песме са почетком друге песме (Мила латице + Ласте сигурно доносе пролеће)

Лендлер

Валцер

Слика 2. Спајање краја песме „Мила латице” са почетком песме „Ласте сигурно доносе пролеће”

3. Спајање почетка једне песме са неким делом друге песме (Сив соколе + Фанfare)

Полетно

Свечано

Слика 3. Спајање почетка песме „Сив соколе” са једним делом песме „Фанfare”

4. Спајање дела једне песме са делом друге песме (Ми смо као фамилија + Софа ми мир доноси)

Умерено брзо

Ла - ко и си - гур - но

Легани валцер

Лам па си - ја си - ја доб - ро

Слика 4. Спајање дела песме „Лако и сигурно” са делом песме „Лампа сија”

5. Вишеструке комбинације (Ласо ми добаци до реке + Мила латице + Ми смо као фамилија)

Безбрижни Swing

Ла - со ми до - ба - ци

Лендлер

фан - тас - тич - но доб - ро

Умерено брзо

Ла - ко и си - гур - но

Слика 5. Прављење различитих комбинација спајањем различитих делова песама

Закључак и импликације

Учинак импровизације мјузикла „С’ ове стране музике” у најширем смислу ангажује децу као групу која заједнички ствара, игра се и кроз забаву учи. Усмерена је ка постизању сигурности у препознавању и певању солмизационих слогова, како у следу датих песама и њихових делова, тако и у промени следа солмизационих слогова „прескакањем” из дела једне у део

неке друге песме. Поред тога, обезбеђује покретљивост извођења приликом „прескакања” из песме у песму, јер се не мења само смисао речи, већ и карактер, израз, темпо, врста такта, артикулација и динамика. Једном речју, припремају се ученици да без наметања „помире” мотивски (онако како чујемо и осећамо музику) и метрички принцип (онако како записујемо, односно „читамо” музику), јер су, по слуху, усвојили основну бит музике: њене унутрашње функционалне односе и њено испољавање кроз карактер, темпо, израз, расположење и облик.

Прелаз са певања по слуху на певање из нота текао би тако што би се музички запис понудио најпре као троделна слика у којој се налазе три записа истовремено:

1. Запис цртежа (сцена, догађај, појам, предмет)
2. Запис облика (строфа, стих, реч, слог)
3. Запис нота (реченица, двотакт, нота)

Ова три записа користе се у три фазе: најпре је видљив цртеж, лирски текст је блед, а нотни запис најблеђи:

Река је у долу

Слика 6. Прва фаза записа

У другој фази примат преузима лирски текст:

Река је у долу

Слика 7. Друга фаза записа

У трећој фази цртеж је сасвим магловит, лирски текст наговештен, а нотни запис највидљивији:

Река је у долу

Слика 8. Трећа фаза записа

Литература

Миланковић, Вера (2018). Поимање музике. У: Милена Петровић (Ур.), *Музички идентитети, Тематски зборник 20. Педагошког форума сценских уметности* (стр. 9-21). Београд: Факултет музичке уметности.

Neumann, Erich (1969). *The Origins and History of Consciousness*. Bollingen Series XLII, Princeton University Press.

IMPROVISATION – PEDAGOGY IN DISGUISE

The musical "This side of music", disguised as a fun game, proves to be a successful means for separating children from the electronic gadgets. In this article we present a step forward compared to previous ones aimed at presenting first two phases in introducing „This side of music”. So far we presented stage productions of musical and dance transformation where movement demonstrated functional positions of scale tones. This time, the game is more exact. It is based on thorough knowledge of the songs leading to improvising verse arriving at absolute positions of groups of tones, as well as music parameters such as tempo, dynamics, articulation etc. Improvisation has its game rules, players roles, interactivity of players and team work. Through game, students unconsciously integrate the knowledge of abstract yet basic music attributes which virtually do the magic.

Key words: improvisation, solmization syllables, verse, movement, image, word